

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av en hovrättsdom – mord m.m.

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motparter

MJ
Ombud och offentlig försvarare: Advokaten KJ

Överklagade avgörandet

Svea hovrätts dom den 22 december 2016 i mål B 9585-16

Yrkanden

Jag yrkar att Högsta domstolen ska bestämma påföljden till fängelse på livstid.

Frågan i målet m.m.

Den fråga som enligt min uppfattning är av intresse ur prejudikatsynpunkt är om livstids fängelse bör dömas ut när brottets straffmättningsvärde tillsammans med förverkande av villkorligt medgiven frihet innebär att den sammantagna (tidsbestämda) strafftiden överstiger fängelse i 18 år.

Enligt min uppfattning bör Högsta domstolen, med utgångspunkt i att MJ gjort sig skyldig till uppsåtligt dödande samt även i övrigt vad hovrätten funnit styrkt kring gärningarna, meddela prövningstillstånd i fråga om påföljd.

Bakgrund

MJ har dömts för bl.a. mord, misshandel vid två tillfällen, grov fridskränkning och olaga hot vid två tillfällen. Tingsrätten bestämde påföljden till fängelse på livstid. Hovrätten bestämde påföljden till fängelse i 18 år samt förklarade tidigare villkorligt medgiven frihet med en återstående strafftid om fängelse i tio månader och tjugo dagar i sin helhet förverkad.

Grunderna för min inställning

Straff ska, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde (29 kap. 1 § första stycket brottsbalken). Vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft (29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken).

Bestämmelserna i 29 kap. 1 § brottsbalken kompletteras av reglerna i 2 och 3 §§, enligt vilka vissa försvårande och förmildrande omständigheter ska beaktas vid bedömningen. Som försvårande omständigheter ska därvid beaktas om den tilltalade visat stor hänsynslöshet och/eller om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig (29 kap. 2 § 2 och 3 brottsbalken).

Enligt 29 kap. 4 § brottsbalken ska rätten vid straffmätningen, utöver brottets straffvärde, i skärpande riktning ta hänsyn till om den tilltalade tidigare har gjort sig skyldig till brott, om inte förhållandet har beaktats genom påföljdsvalet eller i tillräcklig utsträckning genom förverkande av villkorligt medgiven frihet. Vid denna bedömning ska särskilt beaktas vilken omfattning den tidigare brottsligheten haft, vilken tid som förflutit mellan brotten samt om den tidigare och den nya brottsligheten är likartade eller brottsligheten i båda fallen är särskilt allvarlig.

Bestämmelsen infördes i samband med påföljdsbestämningsreformen den 1 januari 1989 (se prop. 1987/88:120). Sin nuvarande lydelse fick den genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 2010 (se prop. 2009/10:147). Vid 2010 års lagändring infogades i texten till 29 kap. 4 § brottsbalken ett påpekande om att tidigare brottslighet ska beaktas ”i skärpande riktning”. Enligt regeringen (prop. 2009/10:147, s. 33) är det angeläget att regleringen om återfallets betydelse ges ett genomslag, och ett tydligt sådant, i domstolarnas praxis. I NJA 2012 s. 79 (p. 26) har Högsta domstolen emellertid uttalat att den nya lagstiftningen får förstås så, att vad som sades i samband med 1989 års påföljdsbestämningsreform i huvudsak fortfarande gäller.

Av 3 kap. 1 § brottsbalken följer att den som berövar annan livet, döms för *mord* till fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller, om omständigheterna är försvårande, på livstid. Bestämmelsen om mord ändrades senast den 1 juli 2014 (SFS 2014:274).

Högsta domstolen har i NJA 2016 s. 3 förklarat att 2014 års lagstiftning dock inte har förändrat det rättsläge som gällde tidigare (se NJA 2013 s. 379). Enligt detta rättsläge är utgångspunkten vid bestämmande av påföljden för mord fängelse i 14 år. Vidare att straffet normalt ska bestämmas till fängelse i tolv år då omständigheterna sammantagna i någon mån talar för ett lägre straff och tio år när det kan sägas att omständigheterna är förmildrande. För att straffet ska

bestämmas till fängelse i sexton år krävs att omständigheterna sammantagna tydligt talar för ett högre straff medan fängelse i arton år ska tillämpas endast i de fall då omständigheterna är mycket försvårande, samtidigt som de inte var av sådant slag att livstids fängelse bör dömas ut. Livstidsstraff ska tillämpas endast i de undantagsfall då ett tidsbestämt fängelsestraff på arton år inte är tillräckligt, t.ex. då gärningsmannen har mördat fler än en person eller då omständigheterna annars är synnerligen försvårande.

Av 34 kap. 5 § brottsbalken följer att brott som begås under prøvotid efter villkorligt medgiven frihet ska medföra att den villkorligt medgivna friheten förverkas helt eller delvis, om inte särskilda skäl talar emot det.

Min bedömning

Hovrätten har funnit att det samlande straffvärdet för mordet och de övriga brott MJ ska dömas för samt att han gjort sig skyldig till återfall i mycket allvarlig våldsbrottslighet medför att påföljden ska bestämmas till fängelse i 18 år. Hovrätten har också förklarat tidigare villkorligt medgiven frihet i sin helhet förverkad.

Den återstod av det utdömda fängelsestraffet som efter förverkande av den villkorligt medgivna friheten ska verkställas, anses som nytt straff avseende frågan om ny villkorlig frigivning (26 kap. 3 § brottsbalken) och vid beräkning av strafftid, se 24 § (1974:202) lagen om beräkning av strafftid.

Detta innebär att hovrätten har dömt MJ till ett fängelsestraff som i praktiken överstiger fängelse i 18 år. Övervägande skäl talar för att påföljden vid sådant förhållande istället bör bestämmas till fängelse på livstid.

MJ ska dömas för bl.a. mord och annan allvarlig våldsbrottslighet. Till följd av det höga straffvärdet kan någon annan påföljd än fängelse inte komma ifråga. Enligt nu gällande praxis är utgångspunkten vid bestämmande av påföljd för mord fängelse i 14 år. Lika med domstolarna är det min uppfattning att det inte finns några förmildrande omständigheter kring gärningen. De försvårande omständigheterna kring gärningen samt att MJ nu även ska dömas för annan allvarlig våldsbrottslighet, varav den allvarligaste är begången mot samma målsägande som i mordåtalet, medför enligt min uppfattning ett sammantaget straffvärde om fängelse i 18 år.

MJ har begått gärningarna under prøvotid efter villkorligt medgiven frihet med en återstående strafftid om tio månader och tjugo dagar. Även om det inte finns något formellt hinder i lagstiftningen mot att förklara villkorligt medgiven frihet förverkat då straffvärdet redan är fängelse i 18 år, finns skäl för att i ett sådant fall pröva om påföljden i stället bör bestämmas till fängelse på livstid varvid något förverkande inte kan ske. Livstids fängelse tillgodoser på ett bättre sätt än ett tidsbestämt straff intresset av samhällsskydd eftersom tidpunkten för frigivning kan bestämmas med beaktande av risken för återfall i allvarlig brottslighet (se 4 § lagen [2006:45] om omvandling av fängelse på livstid). Till

detta kommer att det, alldeles oavsett hur bestämmelsen om mord i 3 kap. 1 § kommit att utformas, är uppenbart att lagstiftarens avsikt är att fängelse på livstid ska tillämpas i större utsträckning än vad som tidigare skett (jfr NJA 2016 s. 3). För närvarande pågår också lagstiftningsarbete för att intentionerna bakom den senaste ändringen av paragrafen ska framgå tydligare. Det kan emellertid knappast anses stå i strid med den nuvarande lydelsen av 3 kap. 1 § brottsbalken att döma ut fängelse på livstid i de fall där det sammantagna straffmättningsvärdet av det aktuella brottet och vad som ska förverkas av tidigare medgiven villkorligt klart överstiger fängelse i 18 år.

Jag vill i detta sammanhang peka på följande uttalande i kommentaren till brottsbalken (Berggren m.fl., Brottsbalken, en kommentar [1 juli 2016, Zeteo], kommentaren till 26 kap. 2 §).

I samband med 2009 års ändringar av straffskalan för bl.a. mord har i bestämmelsen lagts till att det högsta gemensamma straffet inte får överstiga 18 år. När det högsta föreskrivna fängelsestraffet på viss tid är 18 år saknas det alltså möjlighet att döma till ett längre tidsbestämt straff vid flerfaldig brottslighet. För samtliga sådana brott är det dock möjligt att döma till fängelse på livstid. Om domstolen finner att ett längre straff än fängelse 18 år bör dömas ut vid flerfaldig brottslighet kan i sådana fall livstid väljas.

Enligt min uppfattning bör detta synsätt kunna tillämpas också när fråga uppkommer om att förverka villkorligt medgiven frihet i fall där straffvärdet uppgår till eller närmar sig fängelse i 18 år. Därför bör i ett fall som det nu aktuella straffmätningen med tillämpning av 29 kap. 4 § brottsbalken ske utifrån antagandet att förverkande inte kan ske.

Som anges i motiven till 29 kap. 4 § brottsbalken (prop. 1987/88:120 s. 58) är det naturligt att, när återfallet inte i tillräcklig utsträckning kan beaktas genom påföljdsvalet eller genom att villkorligt medgiven frihet förverkas, domstolen genom sin straffmätning markerar det allvar med vilket samhället ser på den likgiltighet inför grundläggande värden som gärningsmannen genom sitt återfall har demonstrerat. Det förhållandet att MJ gång på gång efter tidigare domar har återfallit i mycket allvarliga våldsbrott (se tingsrättens dom s. 40 ff.) och nu, under provotid, återfallit i detta synnerligen allvarliga våldsbrott bör därför få ett mycket stort genomslag vid straffmätningen. (Se 29 kap. 4 § brottsbalken. Se även prop. 1987/88:120 s. 89 och prop. 2008/09:118 s. 43).

Hovrätten har som skäl för att återfallen inte ska ligga till grund för fängelse på livstid framhållit att de allvarligaste gärningarna – tre fall av grov misshandel – begicks under åren 2000 och 2004, dvs. för mer än tio år sedan, samt att MJ inte tidigare har dömts för uppsåtligt dödande eller försök till uppsåtligt dödande. (Hovrättens dom s. 11). Det bör dock framhållas att MJ under större delen av denna tid verkställt olika frihetsberövande påföljder och att han gång på gång återfallit i allvarliga våldsbrott under såväl verkställighetstid som provotid efter villkorlig frigivning.

Mot denna bakgrund är enligt min uppfattning det sammantagna straffmätningvärdet betydligt högre än fängelse i 18 år. Påföljden bör därför bestämmas till fängelse på livstid.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

Högsta domstolen har inte tidigare prövat om villkorligt medgiven frihet bör förverkas när detta medför att den sammantagna tidsbestämda strafftiden överstiger fängelse i 18 år, eller om påföljden i sådana fall istället bör bestämmas till fängelse på livstid. Någon ledning för hur denna fråga ska hanteras ges såvitt jag har kunnat finna inte i motiven och heller inte i den juridiska litteraturen.

Straffet för mord är för närvarande under utredning (Ju2016/07750/LP). Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2017. Den här aktuella frågan omfattas dock inte av utredarens uppdrag. Enligt min uppfattning är det av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar frågan.

Som jag angett ovan anser jag att påföljden i detta fall bör bestämmas till fängelse på livstid. Högsta domstolen bör enligt min uppfattning därför pröva påföljdsfrågan i hela dess vidd.

Bevisning m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och mina synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet.

Anders Perklev

My Hedström

Kopia till:

Utvecklingscentrum Stockholm

Utvecklingscentrum Göteborg

Västerorts åklagarkammare i Stockholm (AM-75955-16)

Kammaråklagaren Tobias Kudrén